

Vachot Cornélia emlékezete.

I.

A Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárában egy 3872X28 cm. átmérőjű Fol. Hung. 1028 jelzetű bőrbé foglalt kapcsos könyvet találtam, melyen nagy arany betűk hirdetik, hogy *Album*. Ez a könyv nevezetes szerepet játszó írócsaiád nőtagjának, Vachot (Kornéliának az emlékalbuma. Tulajdonosa Vachot Imre és Vachot Sándor nővére volt. A széplelkű lány fiatalon Erdélyi János, a költőkritikus felesége lett (1841. mára 24.), kivel Kossuth Lajos házában ismerkedett meg, ahol Cornélia akkor tartózkodott s egy évi boldog házasság után kislánynak adva életet, valószínűleg gyermekágyi lázban meghalt. (1842. márc. 15.) A Regélő tárcájában szépen emlékezik meg róla: „Ismét egy lelkes magyar hölgygel kevesebb! ismét eggyel szegényebb a magyar föld azon geniusoknak, kiket isten gyéren s akkor is csak rövid időre küld a föld fiai közé, hogy általok és bennök az égi üdvnek előízét koronkint megmutassa nekik. Vachotfalvi Vachot Cornélia a jobbak és nemesebbele egyik legnemesbike, háromszorosan méltó, hogy emlékének e cyprus-ágot letegyük itt a magyar szép világ kertjében, inellynek egyik nemesb virága volt, először mint lelkes honleány, másodszer mint irodalmunk hő pártolója, s harmadszer mint a két Vachot testvére, mint Erdély ink neje, az irodalommal közel és érdekes kapcsolatban állott nő. A jeles hölgy női hivatásának azon szomorú szép ágazatában múlt ki égvilágból, mellyben egy életnek létrehozása közben lön a halál ádozatja. Mondjunk e még többet? Ügy látszik, az idén csak ifjúságot s mindig csak ifjúságot gyilkol e kérlelhetetlen ellenség s mindig irodalmunk mesgyéin; jobbjával fiait, baljával azok geniusait... s mi mondjunk-e vigasztaló szót?

Geh! ich reisse mich los, obgleich die mänliche Tugend
Nicht der Thrane verbeut;
Geh! ich weine nicht, Freund! ich müsste mein Lében
durchweinen.
Weint ioh, dir Zarthcher, nach!”

(1842. 23. sz. 177!.)

A szeretett hitves és nővér emlékezetét a férj és a fivér is elzokogta egy-egy finom elégiában. Erdévi János *Cornélia emlékezetében* sóhajta

Még minden úgy vagyon, mint ő rendelte el,
A régi idők élő emlékéül,
Még mindenben látom kezének lágy nyomát,
A házi volt rendet még mind nem hágom át.

Tudom, hogy a multat föl nem serkenthetem,
Tudom, hogy nem megyek vidámabb sors elé.
Csak oh ne bántsátok lelkemben a hitet,
A mellyre egykoron szerelmünk épített.

A testvér hasonló-című költeménye még a férjénél is mélyebb:

De mind hiába! Pályád véget ére.
örökre hűvös álom szállá rád.
Szent béke lengjen sírod gyászhelyére,
Nyugassza isten hű szíved porát!
S te vérező szív, mit fogsz még epedni?
Kifogyhatatlan bú mi haszna nyom?
Ha nem tudál ő érte megrepedni,
Légy néma hát! Mit ér a fájdalom?

Érdekes a Regélő nekrológjának célzása arra, hogy irodalmunk legjobbjainak szeretteit ragadta el egymásután a halál. Ez a célzás Sárosy Gyula pár héttel előbb, hasonló körülmények között elhunyt feleségére vonatkozik. Sárosy is megható elégiában panaszolja el felesége elvesztését (*Arnoldina*), mely verset „Erdélyi Jánosnak ajánl vigasztalásul”. A költeményben saját szomorú sorsát énekli s költőtársát azzal vigasztalja, hogy

Téged fölébreszt síró gyermeked,
Ki kelt föl engem, hajnal hogyha kél?
Emlék jelül s nem hagyott nekem,
Ah, nem hagyott mást halvány fiirtinél!
Téged szeretnek nyájas istenid:
Engem kerül az álom és a hit.

E földön is barátnék voltak ők,
Azért követték egymást oly hamar.
Ah széles a tér sírjaik között,
De minket egy sír két kígyója mar.
Zengj hát, s dalunkban, *míg* e bánat él,
Hadd érjen össze a két szemi'ödél.
(Regélő, Pesti Divatlap. 1842. 69. l.aug. 28.] sz. 676. l.)

Amivel Sárosy vigasztalja barátját, a „síró gyermek” hamar követte anyját. Cornélia kis árvájának szomorú sorsa Vörösmartyt mélyen megrendítette. *Az anyátlan árva* című költeményében (Először a Honderűben 1811. I. 21. sz.) emelt méltó emléket neki:

Hadd lássalak, te kis
Virágzemű leány:
Szemedbe ég van-e
Vagy tavaszi virány?

Vagy ég és a virány
Úgy egyesültének,
Hogy bájvilág gyanánt
Szemedben éjjenek?

Anyádnak lelke tán
Virággá változott,
S a honbul, melybe kelt
Égszín ruhát hozott.

És e virágra vált
Kis mennyben itt mulat,
Folytatni üdv gyanánt
A földi napokat.

Mosolygj csak kis leány,
Mosolygjon kék szemed;
Szent fény, mi benne ég:
Remény s emlékezet.

Gyulai Pál jegyzeteiben hozzáfűzi: „Erdélyi leányához írta, a kinek anyja, Vahot Kornélia, 1842-ben halt meg.” (*Vörösmarty Összes Munkái* I. 1884. 445. 1.) Ujabban előkerült a költemény két kézírata. Az első kidolgozásnak még nincs címe s „érdekes, hogy e sorokkal kezdődött: *hová merült el szép szemed világa*”. A másik kézirat szövege „jórészt” megegyezik az elsővel, de már van címe: *Erdély Nellikének*. (Brisits Frigyes: *A Magyar Tudományos Akadémia Vörösmarty-kéziratainak jegyzéke*. Bp., 1928. 322—323. 1.)

Cornélia életére és szomorú sorsára van egy értékes forrásunk: sógornőjének, Vachot Sándorné, Csapó Máriának emlékirata: *Rajzok a múltból*. (Először Abal'i Figyelőjében 1886—1889; másodszer a Nemzeti Könyvtárban. A Cornéliára vonatkozó rész: Figyelő, 21. köt 1886. 360—367. 1.) Ebből a kritika nélkül alig használható kedves forrásból tudjuk meg, hogy Cornélia 1817-ben született, korán árvaságra jutott. Kossuth Lajos volt a nagybátyja. Mint anyátlan leányka sokat volt Pesten Szerdahelyiek és Kossuth édesanyjának házában. Itt ismerkedett meg későbbi férj évei és innen is ment férjhez Erdélyi Jánoshoz. Vachotné leírja, hogy a szép fiatalasszony egyévi boldog házasság után meghalt s ravatalánál ott könnyezett a férj és két fivér mellett Kossuth Lajos is. A gyászszertartást barátnőjének férje: Székács József evangélikus szuperintendens végezte. Majd a sírház egy romantikusan hangzó, megrendítő jelenetét örökíti

meg Vachotné: „Egyszerre csak kivált a körülállók közül egy alak, s fájdalomdúlt vonásokkal roskadt térdre a nyílt koporsó mellett. Aztán betakarta arcát kezeivel, s keservesen zokogott. Oly helyen, hol szomorúság és gyász az uralkodó elem, semmi különös feltűnést nem okoz, a mi összhangzik az általános hangulattal. Ez volt oka, hogy a zokogó ifjú fájdalomla beolvadt a többiek közé, s nem kérde senki: ki ő s mi okból oly felindult: Kornéliát siratta, mint a többiek, s ez el lön fogadva heves fájdmának természetes igazolására.

De sokan talán tudták is az ifjú kis történetét a jelenlevők közül.

Nelli, mint boldog fiatal asszony, házassága mézes heteit, sőt egész első és egyetlen nyarát, Budán tölte egy szép, díszkerttel körülvett villában, mely villa nagybátyja, Heinrich Nep. János nyugalmazott kapitány tulajdona volt.

Kornélia csaknem szenvedélyes kedvelője volt a nagy sétáknak; rajongott mindenért, a mi szép és nemes, s talán mindenekfelett a természet szépségeiért. Csínnal rendezett s oly barátságos lakásáról, még ha férje vagy Sándor nem értek is rá őt kíséreni, megindult egyedül is sétáira, s néha úgy belemerült a szebbnél-szebb helyek csodálásába, hogy nagyon is messze eltévelyedett. Olykor bájos, virágokkal hímzett mezőkön, vagy dús bokrozatok közé rejtett mellék-ösvényeken egész a zugligetig elsétált, s fogékony szíve s érzékei a szép iránt néhány óra alatt többet élveztek, mint némely felületes pipere hösnő, egy egész élet folyama alatt.

Egy alkalommal, midőn a hegyoldalón vissza felé fordult, megállítá s elbájolta őt a kép, mely szemei előtt elterült. A Duna lágyan hullámozott Buda és Pest között, hajjain gőzhajók lebegtek. Egyik oldalon a zöldelő hegycsoportozat, a másikon gyönyörű rónatáj; az itt-amott elszórt falucskák barátságos képe, a főváros tornyaival, harangzúgásával, mely tisztán felhallatszik a hegyek közé, s fenn, a tiszta égboltozat, napfénytől aranyozott bárkás fellegeivel, oly egészben olvadtak össze, mely — mint magától hallám elbeszélni, — elbájolta gyönyörítas tekintetét.

Körülötte mély csend uralkodék, mint beszélé, csaknem ünnepélyes csend, melyet még csak madárdal sem zavart, az erdei magányban.

Egyszerre sóhajtozások, fájdalmas nyögés hat füleibe. Megdöbbenve néz körül, s ijedten veszi észre, mi messze eljött hazulról, minden kíséret nélkül, egyedül. A panaszos nyögések mind világosabban lőnek hallhatók, segélyt látszék várni és kérni egy szerencsétlen, ki elhagyottan, nehéz fájdmakkal küzd.

A gyöngé, pici asszonyka megfedekezve önbiztosságáról, saját védtelen helyzetéről, azon hely felé sietett, honnan a nyögések hallatszanak.

Oly sűrűség közé vezeték a hangok, hol iszonyú, vér-fagylaló látvány tűnt előtte föl.

Az üde zöld pázsiton egy szerencsétlen vérrel borított fiatal ember feküdt, ki élénk tudni vágygyal sietett pár év előtt a fővárosba, de sem pártfogója, sem összeköttetése nem lévén, az éhen hálásig nyomorgatta sorsa. A kétségbeesés az öngyilkosok örvényébe sodra, — halálnemül az elvérezést választotta, s kívánszorgott jókor reggel a budai hegyek közé, a legelrejtetteb, legsűrűbb bokrok közt karjain minden erét felvágta, s megmetszette torkát is, hogy hadd folyjon el, hadd hulljon ifjú piros vére, hadd fesse a földet, melynek terhes volt őt élve megtérni.

Így találta Kornélia a szenvedőt félig elvérezve, midőn a rémület első fagylaló hatása után, nemes, emberszerető szíve könyörületétől vezetve, azonnal segély után sietett, s még idején érkezve, megmenté a már-már haldokló idegent.

Midőn felgyógyulva nehéz sebeiből, a szegény ifjú szerényen, tartózkodva megjelent Erdélyiné lakásán, hogy hálát mondjon védangyalának, a nemes fiatal asszony azzal némitá el hálalkodásait, hogy tudata vele, miként ezentúl nem látand szükségét, miután összeköttetési segélyével sikerült számára néhány módos családot megnyernie, kik hajlandók gyermekeik oktatásával megbízni őt. Ilyenek voltak Kornélia jótéteményei; félig-meddig semmit sem tett soha; ő nem a híréért volt jótékony, hanem mivel igazán akart segíteni. A zokogó alak Erdélyiné ravatala mellett, háláját zokogta, midőn igaz fájdalomába oly mélyen elmerült.”

Cornélia emlékalbumának írói mind megfordultak Vachoték házában, mondhatni baráti kört alkottak. Az *Album* verseinek vagy emléksorainak nagy részét közvetlenül Cornélia esküvője után írták. A 9. vers költője, Eördögh István is ebben az időben írhatta költeményét, hiszen alig egy hónapra Cornélia halálára ő is követte a sírba. A többi darabot halála után írták kegyeletes emlékező kezek s ezért van a könyv első lapjára — Vachot Sándor kézírásával — a *Vachot Cornélia emlékezetének fölírás*.

II.

1.

Ha a világ álarczba jár körüled:
 Felelj fonákul minden tarka kémnek;
 S kijátszva lesz a vizsla-legio, melly
 Dolgát feledve más után szagol.
 S ha, — tán nem értve harlequm-bon-mot-dat, —
 Hálót szövend rád tömkeleg-magadbúl:
 önszarvain fog benne fönakadni;
 S míg kedve, öklelőzni, törve lesz,
 Békén utána járhat sz dolgaidnak.
 Pest. apríl. 1. 1841.

Kuthy.

Tölgyágakat hősinknek homlokára,
Virágfüzért a lyánka fűrtibe,
Sötét olajlomb lessz a béke ára,
S a böles fejét zöld pálma körzi be,
Borostyán leng a költő szög hajára,
Eget virít rá hölgye lángszeme,
És myrtus áldja bé a szent szerelmet,
S így minden érdem méltó díjra lelhet.

S mi az, mi legfőbb földi jók sorában?
Mi nem múlik, bár múljék hely s idő;
Élt ősapáink vándor sátorában,
Míg tenni készte tette dús erő;
És most a békén szunnyadók korában
Olthatatlan lángja mégis égve hő?
Az a barátság, s csillagos sugara,
Melly azt deríti ember porlakára.

Elvész a hír, s a hőst a mély sír temette,
S a bölcsek élte, s tanja eltűnik,
A dal lezeng, s a lyánka, bár feledte
Hűséget esküdt, lenni hű szűnik;
De a barátság hol hitét letette,
E vallást őrzi véglehelletig.
S mi díja szívünk e szent érzetének?
A szív szívért, és nem füzér s nem ének.

Budán 7ik April 1841.

Gaal József.

Barátom, jól tudod, hogy én boldog vagyok,
A tiszta szerelem: gyöngéd nőm karjain.
Szemében ártatlan gyönyörűség ragyog;
Én veled, ő velem az élet útain.
Te boldog lenni vágysz, s ki lesz méltó reád?
Hogy szíve hűségét te is viszonzád.

Gyakran lelked mélyén meggyül a fájdalom.
Ne bánd; kedvében a sors téged is talál.
Nem értem tán bajod, de mégis gondolom,
Midőn panaszkodol, hogy szód értelme fáj.
Nekem már fájni csak barátim sorsa fog,
Ha ők szenvednek, és nem, mint én, — boldogok.

Budán a teremtésnél, ápr. 8d. 1841.

Erdélyi János.

4.

Rég peng már ajkinkon az égi szavacska: „Haladjunk!”

Ám, mi okozza tehát, hogy máig elmaradank *t*

Árva hazám már századok óta öröklí ez átkot •

,Tenni ne merj, te magyar, s pártra szakad], ha beszelsz!

Budapest, april 8ikán 1841.

Nagy Ignác.

5.

Ki hő szívéen szeretve hord
 Egy hölgyet, s egy hazát,
 Hogy e szent súlyt a téli-zord
 Életsziclákon át
 Könnyebben bírja-el: —
 Annak felváltva kell.
Több jószívű barát!

Vachot Imre.

(Budapest tavaszhoz 8-án 841.)

6.

Lapodra nálam nincsen gondolat:
 Be érzelmnek lángoló betűje;
 Rokon szíved lapjára jegyzem én ezt,
 Illesse meg lantodnak húrjait:
 Melly énekeljen Nemzetet, Hazát,
 Polgárerényt, egység szent szellemét!

Egressy Gábor.

Pest, April 20 d. 1841.

7.

Háromszáz éves keserítés zúgja füledbe:
 Van mindenbe határ s tenni mer a magyar is.
 Készülj s készítgess, szó s tollal az utat egyengesd,
 Győzni fog a nemzet, bukni a zsarnoki kény.

Budapest tavaszhoz 23kán 1841.

Dobrosi István.

8.

És a Nemzet mint egy férfi álljon
 Érez karokkal győzni a viszályon.

Gorove István.

9.

Költő! Isten veled!
 Ha szellemednek egykor szűk leend
 Az élet, a lét, a föld, a világ!
 És életedben nem találsz gyönyört
 S az évszakok közt nem találsz — tavaszt
 S költészetedben mindazt túrni kell,
 Mít túre: Byron, Tasso, Camoens —
 Mert a költészet egy nagy sorscsapás!!
 S ha ennyi kín, és gyötrelem között
 Vágyad felébred: egyszer élni még,
 Élvezni ennyi kín közt: egy mosolyt,
 S kebelfagyasztó bú közt: egy könyet — —
 Vagy, hogyha élted egy hosszú tavasz lesz,
 S bármerre nézesz csak gyönyört találsz,

Költészetedben olly boldog leszesz,
 Mint volt Petrarcha Lauráját szeretve —
 Mert a költészet másik Istenünk!
 S ha már eluntad, e nem változó kéjt —
 Mert untató az illy örök gyönyör —
 S élvezni vágyói egy síró mosolyt,
 Örömkeservet, — édes gyötretést-----
 Ha boldog, vagy boldogtalan leszesz —
 Tollat kezvedbe — és dalt a papírra!
 Írj, költs! teremts magadnak új világot!
 A költészet vagy öl, — vagy boldogít!!

S kit a sors áldni, vagy lesujtani vágyik,
 Költői szellemet teremt belé —
 Ks ő vagy áldva, vagy lesújtva van! —
 Költő vagy! — se két szírt között haboz
 Jövőd — kívánom, mindig áldva légy! —
 Bár a költészet egy nagy sorscsapás!! —
 Költő! Isten veled!!

Eördegh István.

10.

Szép pálya nyitva kettő áll előtted,
 ha nézlek mint költőt, lelkemből
 csak örülnöm lehet, — eltűnsz
 most körülkből Hazádat szolgálni,
 — légy annak hű fia, a Hon
 szeretete kísér majd sírodba.

Megyery Károly.

11.

Sok rideg álomként levegőben kergeti üdvét,
 Más a földi javas kéjzönébe merül:
 Téged boldoggá lelkednek érénye avasson
 S áldását szerelem hű keze adja reá.

Vörösmarty.

12.

Az időnek járása a víznek folyamá-
 hoz hasonló, egy pillanatot enged arra,
 hogy a rajt úszó kincset elkaphassa,
 ezt elmulasztván, hűjába törekszel
 utánna — ezt intésül adja
 mély tisztelőd

Zerдахelyi Eduárd.

13.

Kalmáridőket élünk mostanában;
 Egy pénzdarabnak nézik a világot,
 S ha a világ pénz, a költő mi rajta?

A költő — mondják — hasztalan penész csak.
 Pedig a költő a királyi kép a
 Világtalléron ... nem! királyi kép sem,
 Ő a tallérnak csengő tiszta hangja,
 Szép szellemrésze a hitvány anyagnak.
 Légy büszke rá, hogy költőnek születted.

Kisfalud, jnn. 3. 1845.

Petőfi.

14.

Szigligety.

1841. Apr. 15.

15.

Czakó Sigmund.

öszhó 8án 1845

16,

Kemény Zsigmond, sk.

III.

1.

Petőfi.

Eddigi ismereteink alapján úgy tudtuk, hogy Petőfi ezt az *Adorján Boldizsár emlékkönyvébe* c. verset Vár Gedőn 1845. máj. 29-én írta, az előttünk lévő hiteles sajátkezű kézirat bizonyossága szerint nem ott, hanem Kisfaludon 1845. jun. 3-án. Petőfi gyakran megfordult Vachotéknél, hiszen segéd-szerkesztője volt a Pesti Divatlapoknak is (1844—1846.), Cornéliát személyesen talán nem ismerhette, de a család sokat emlegethette a tragikussorsú, bájos fiatal asszonyt s ezért az emlékezetét őrző albumban ő is kegyeletes soraival akart az elhunytak áldozni. Petőfi épen a Vachoték házánál ismerkedett meg a *Cipruslombok* szomorú kis hösnőjével: Csapó Etelkával

2.

Vörösmarty.

1841-ben írta Vörösmarty. Gyűjteményében *Emléksorok* 4. Másnak van fölvéve. Valószínűleg Vachot Cornélia emlék-albumába készített alkalmi epigramm. Gyulai említi is, hogy „számos emlékverset írt. Nemcsak jó barátai nyújtottak át neki egy-egy emléklapot, hanem idegenek is, kik bírni vágytak tőle egy pár sort. Néha hónapokig elhevert nála az emléklap, de azért szívesen írt”. (*Vörösmarty összes Munkái*. I. 1881. 422. 1.)

3.

Eördegh István.

Mindezeideig nem méltatta figyelemre irodalomtörténet-írásunk, pedig értékesebb torzóink közé tartozik. Életére abban a dolgozatunkban vetítettünk fényt, melyben kimutattuk *L.....néhoz* c. versének Petőfi *Minek nevezzelek* c. remekével való rokonságát. (Irodalomtörténet, 1937. 16—18. l.) Azóta kikutattuk születési évét, melyet Szinyei a *Magyar írókban*. (II, köt. 1339. h.) nem tudott megállapítani. Ezek szerint 1824. ápr. 27, a keresztelés ideje, születési helye Acsád (Nyiracsád, Szabolcs vm.), hol atyja, lászlófalvi Eördegh Péter vármegyei ülnök (assessor comitatensis) volt. Édesanyja neve Szüts Eleonóra. (Ezúton is hálásan köszönöm Sebestyén Gyula nyírábrányi ró in. kath. lelkész úr felvilágosító sorait, amennyiben az anyakönyvi adatokat szíves volt velem közölni.) Ezek szerint Eördegh István közeli rokona volt legidősebb Ábrányi Emil, aki a 40-es években cserélte föl a lászlófalvi Eördegh nevet az Ábrányival. Eördögh Istvánnal a sors mostohán bánt: rövid, a szó szoros értelmében pár évet (1840—1842.) engedett a dicsőségből, de ő ezt gyümölcsözően használta föl. Pesten tanult. Barátja Zichy Antal. A legjobb családokhoz jár, többek közt Vachotékhoz. Itt ismerkedhetett meg a tíz évvel idősebb Lendvaynéval (1814—1891.) is, aki a hozzá írt vers áru- ló dátuma szerint — 1840. nov. 29-ike emlékére — aznap nem lépett fel a Nemzeti Színházban; ezen az estén, talán épen Vachotéknál ismerkedhetek meg s a 16 éves ifjú egy hét múlva már lelkesen zengi, hogy rabja lett a bájos, szép asz- szonynak. Nem csoda, hiszen még Vörösmarty is Lendvayné emlékkönyvébe ilyen mélyen átérzett sorokat ír:

Játszol örömmel, bánattal: játékonon ámul

A sokaság s tapssal tiszteli szózatidat:

Nemtudják, hogy minden hang, mely szíveket indít

Szűdnek egy eltépett életörömbe kerül.

(Siklóssy László: *Lendvayné emlékkönyve*. Vörösmarty Mihály kiadatlan epigrammja^l Élet, 1913. 1629—1630. l.)

Eördegh István nevét három költemény, három elbeszélés és két dráma örzi. Költeményei közül az *L néhoz* a

Honművészen (1840. dec. 6.] 98. sz.) jelent meg először. Teljes szövege azóta a *Gyöngyök és virágok* (1859.) antológiában és az Irodalomtörténet 1937. évfolyamában. Második költeménve az Athenaeumban (1842. 58. [máj. 15.] sz. 918—919. l.) *Egy nőhöz ki olvasni vágyott műveimet*, mint posztumusz vers látott napvilágot. A szerkesztő (Vörösmarty?) hozzá fűzte még, hogy „e vers hihetőleg utolsó irata a korán elhunvt ifjúnak, mert halála előtt 10—12 nappal küldé azt hozzánk. Mi ereklje gyanánt közöljük azt, mert különben

kevés belső beccsel bír. A szerk.” A harmadik költemény Vachot Cornélia emlékkönyvében maradt fön s mostanáig kiadatlan maradt. A vers ditirambszerű alkotás, mint az L.....néhoz is, három strófából áll. Érdekes különlegeségei: a romantikus kitérések, melyeket még a sűrű egymásutánban követő gondolat- és felkiáltójelek is híven tükröznek, melyek a költő fiatalságára is annyira jellemzők. Érdekes még” a fellengző hang és eszményeire (Byron, Tasso) való vissza-visszatérése, különösen Camoensre. A versen látni, hogy fiatal ember munkája, de tehetség is érzik benne.

Értékben az L.....néhoz után következik. Az Athenaeum szerkesztőjének valóban igaza volt, az *Egy nőhöz* Eördegh munkásságának leggyengébb alkotása.

Két drámája nem került színre, de mindkettő megjelent Nagy Ignác *Színműtárában*. Az egyik a *Corday Charlottc.* (Eredeti dráma 4 felv. *Színműtár*: II. köt. 1841. 2. 53—88. h.) Gyöngé kísérlet Marat bukásáról. A második a *Nő és király*. (Eredeti dráma 3 felv. *Színműtár*: III. köt. 1842. 29. 65—112. h.) I. Hedvignek, Lengyelország királynéjának belső tragédiáját mutatja be. A francia romantika vérszegény utánzatai. Mindkét dráma forrása még nincsen véglegesen földelítve. Bayer József szigorúan, de nem igazságtalanul bírálta őket. (*A magyar drámaidalom története*. I. 1897. 425—426. 1.) Előbbi drámájának írására ösztönzést kaphatott K. R. *A francia hölgy* c. a Corday-család történetét földolgozó elbeszéléséből. (Koszorú, a Tudományos Gyűjteményhez. 1840. 17-28. 1.)

Három novellája közül a *Camoens* az Athenaeumban (1841. 1—2. sz.) jelent meg. Szinnyi Ferenc szerint nem lehetetlen, hogy Kemény Zsigmond *Izabella királyné és a remete* c. Camoens-töredékére hatott. (*Novella- és regényirodalmunk a szabadságharcig*. II. 1926. 279. 1.) A *Reghault családban* (Nemzeti Almanach, 1841.) viszont ugyanazt a témát dolgozta föl, mint a *Corday Charlotteban*. A Figyelmező (1840. 46. sz. 740—741. 1.) azt írja az elbeszélésről: „Eördegh István új név beszélyíróink sorában, kit szíves örömmel köszöntünk. A tárgy Robespierre vérszarnoksága korából vétetett, hasonló száz e nemű rémképhez, melly azon korból már ügyesb kézzel is dolgoztatott s azon gyanút ébreszthetné, hogy kölcsönzött, ha francia beszélyíró e tárgyat így kezelhetné. Robespierre caractere ellen van fő kifogásom, ő ismert történeti character, de ki fog ezen gyáva bűnösben, e nyomorúban, ki majd szerelemtől lágyul, majd bős szenvedélyek közt inogva egy ügyetlen gonosztevő kezében hitvány eszközzé van aljasítva, Robespierre, a „szabadság rabszolgájára” ismerni? ... Azonban távol legyen, hogy e figyelmeztetések által pálczát akarna törni bír. a kezdő felett. Kezdetnek e beszély több tekintetből dicséretes. Észrevehetni még tollán a teljesen kitisztult simaság hiányát, hal-

mozott, s keresett képekben gyönyörködést, hiányzik nála a jellemrajz szilárdsága és biztossága: de nyelve általában hibátlan és dús, gazdag képző erőnek jelenségei, helyzetek feltalálásában szerencsés tapintat mutatkoznak — csak érettség s férfiaság kell.” Harmadik elbeszélése az *Egy nő* c. rajz a Regélőben (1842. I. 257. 1.) látott napvilágot, de már csak az író halála után. Ez mind között legértékesebb, Szinyei Ferenc figyelmét is elkerülte. A lélektani novella első, természetesen még csenevész hajtásának tekinthető.

A lázas tevékenységgel dolgozó fiatal író 1842. ápr. 12-én ismeretlen betegség ragadta el az élők közül. A Regélő Pesti Divatlap tárcája (1842. 30. sz. 235. 1.) kegyeletes szavakkal parentálta el: „íróink legifjabbikának, a szép tehetségű s még nagyobb reményű Eördegh Istvánnak a legkifejlettebb tehetségek egyikének, kiket ismerünk, jelentjük élete legszebb virágában f. h. 12kén történt korai halálát. Irodalmunkat minden bár legkisebb veszteség is annál érezhetőbben rázza meg, minél kevesebbek az erők s kivált legújabb időnkben, hol oly kevesek jeleseink s még kevesebb a kilátás jókészületű, ép és erőteljes utósarjadékra. Illy körülményekben kétszeres fájdalommal veendi irodalmunk minden barátja e jeles tehetségnek illy váratlan s kora kimúlt át, ki alig 17 éves korában, felléptének alig másod évében oda emelkedett munkáival, hogy neve csak a legjobbak társaságában említettett. A boldogultnak számos kézíratai vannak, egy novellája pedig éppen szedés alatt Divatlapunk számára. Mélyen megszomorított szüléit, kiknek egyetlen fia, büszkesége s öröme volt, a mindenható meg fogja vigasztalni, emberi vigasztalás az ő számukra nincs!” A Regélő Tárcájában 88 is meleg szavakkal emlékezik meg a „szép tehetségű” íróról. (1842. 12. sz. 92. I.) (Negkrológot közölt még a *Jelenkor* is: 1842. ápr. 16. sz.) Csodálatos az is, amit két számmal később a Regélő írt pótlólag még róla: „Eördegh Istvánnak édes atyja fia emlékét, munkáinak összes kiadásával szándékozik megörökíteni, s hisszük, miután a boldogultnak kézírataiba tekintenünk alkalmunk vala, hogy az olvasó közönség a korán elhunytnak hagyományában, melly mintegy hat drámát, több novellát s több értékes apróságokat foglal magában, érdekes olvasmányt s nem középszerű éledeletet nyerend. A boldogult öntudatos munkálkodásának s szép törekvéseinek tanúbizonyságául előleg csak pár sort emelünk ki legutóbbi leveléből, mellyet f. é. nagyszerdán (tehát halála előtt épen egy hónappal) édes atyjához írt. „Költészetem, lelkemnek ezen imádott eszménye — így szólt többek közt, — melly naponkint szorosabban kezd összeforni szellemem lényegével, melly mindinkább sorsom őrangyalává, keblem ihlő istenévé kezd átalakulni — a földrengő reggel legszebb óráin nt ragad szellemüdv hónapba... Drámám három felvonása kész, negyedike az ünnepekig s ötödike még e hó végéig

elkészülend, ha az ihletést nem tagadja meg tőlem a magány és a költészet... Utána egy műhöz kezdendek, melly egész életem munkálatjának alapja lesz... egy költői feladat megfejtésébe, mellynek fájdalom! egy lét, egy világ, egy minden-ség is szűk ... egy oly műbe, mellyet nehezen végzendek be valaha, s mellynek, hosszú évek és hosszú munkálatok után is, eseménye alkalmasint a költő halála, utolsó betűje a költő sírja, utolsó pontja a költő sírköve lesz... A költészet végtelen, határtalan, korlátlan világában ezredéveken át kimerített tárgyai közt ezen egyet találám még kopárnak, még járatlannak, sőt ismeretlennek, de nagyszerűsége mellett méltónak arra, hogy egy szellem, egy tehetség, egy költő (legyen bár az annyira szegény, tehetlen és gyöngye, minőnek én enyémet érzem) erejét megkísértse... stb. A ki illy törekvésekkel illy föltételeket párosított, annak bár bevégzetlen pályája, még töredékeiben is nem lehet nem érdekes; nem lehet nem szívkeserítő, hogy azt végig nem futhatta: kívánjunk tehát az édes apának minél több sikert vállalatához, minél több enyülést a belőle eredendő vigasztalásból.” (32. sz. 250—251. 1.) És a munka azonban sohasem jelent meg s az említett írásokat már sehol nem tudtam megtalálni.

A fiatal költő rokonszenves emberi alakját az idő árja elmosta, de az a melegség és tűz, ami „eszmeszüleményei”-ből még száz év távolából is földobog, az a szeretet, ahogy fiatal barátai verseikben elsiratták, nem mindennapi tehetségre és lélekre vallanak. Zichy Antal *Eördegh István emléke* c. vers így hangzik:

Istentől volt a láng, mellytől kigyúlt szíved,
 Ajkidra dalt a drága szűz lehelt;
 De csak reményt adott a földi lét neked,
 Könnyűdre enyheszó itt nem felelt.
 Hozzad korán szelíd rokonszenv láncola,
 S tápláltam azt szívem reményivel; —
 S midőn olly szép derült lőn frigyünk hajnala,
 S méltó szeretni téged e kebel,
 Midőn, olly szép remény és annyi szeretet
 Csüggött jövődön s kísért léptiden,
 — Hisz volt-e ismerőd, ki meg nem könnyezett
 S emlékedet ne őrzené híven? —
 Midőn a hon kezdé hallgatni lantodat,
 S vigaszt lelt benned a mély fájdalom,
 S mármár valóság ölelte álmodat: —
 Mi lőn valód? — a néma sírhalom!
 Sötét és néma sír; — enyhet, nyugalmat ad!
 De szeretet viraszt bús éjjelén:
 S ha élni és szeretni még túl is szabad,
 öröm sugárzik föl szemem könnyén.

(Honderú. 1843. 14. [ápr. 8.1 sz.)

Fáy Béla „Eördegh az ifjú költő sírjára” hulló Baráti *könyve* még meghatóbb:

Sötét az éj,
 Fölötte csend terül,
 Minden mi él,
 Álomba szenderül.
 Hogyan! hát, gondtalan
 Ifjúság álmai
 nem ringatók el őt
 S nap fáradalmi'?

Miért virasztanak
 Szemének mécsei?
 Tüzes szikrájokat
 Álmatlan ékei,
 Arczrózsa pírjait
 Elorzák gondjai.
 Körüle siri csend
 S szent képzet árnyai.

„Nyugodj le már
 — Eseng a jó barát —
 „Nyugodni én?
Nyugodhat az, ki tett”
 — így szólt, — s virasztva éjeken
 Termé gyümölcseit;
 Honának élt! s feledheté
 ösvénye vészeit.

Miért zokog
 Szívből e gyász menet?
 Talán anyát
 Temet vagy agg vénet?
 Nem, oh! baráti kéz
 Foná a zöld babért,
 A harmatot reá
 Hogy sírta kedvesért.

Baráti szív,
 S hol ennyi buzgalom?!
 Szülék a hon hű
 Fiát, e gyász halom
 Tőlünk mi kincsét orz.
 Mi lett a pályabér,
 Hű fáradalmiért?
A félbe font babér.

Alattad, sír!
 Mi sok letört virág!
 Fölötte dalt
 Suhogjon a fa-ág;
 Nyugodj ha már a sors reánk
 Ily bús adót vetett,
 Ringassanak szép álmaid:
 „Nyugodhat az ki tett!”

4.

Jegyzetek a többiekhez.

Dobrosi István. Szeverin álnév alatt Petőfi kritikusa. Sem születési, sem halálozási éve nem ismeretes. (Császár Elemér: *A magyar kritika története*. I. 1925. 289—300. 1. és Szinnyei: *Magyar írók*. II. 939. h.) A vers kiadatlan.

Egressy Gábor. A vers kiadatlan.

Erdélyi János. Mint vőlegény írta menyasszonya *Albumába*. A vers kiadatlan.

Gaal József. A vers kiadatlan.

Gorove István. Politikus és publicista. (1819—1881.) Az idézett *Vörösmarty Liszt Ferenchez* c. ódája 12. strófájának utolsó két sora.

Kuthy Lajos. A vers kiadatlan.

Megyeri Károly. A kiváló színművész. (1798—1842.) Ő is, akárcsak Eördegh István, halála előtt valamivel írhatta e pár sort az emlékkönyvbe. A vers kiadatlan.

Nagy Ignác. A vers kiadatlan.

Szerdahelyi Edvárd. A Szerdahelyi-család, akinél Cornélia is Pestre jövetelekor rövid ideig tartózkodott, egyik tagja. Az emléksorok kiadatlanok.

Vachot Imre. Akkor még nem Vahotnak írta magát. A vers kiadatlan.

Szigligeti, *Czakó* Zsigmond és *Kemény* Zsigmond. Csak autogrammok.